

SEL en burgerschap

Sociaal-emotionele ontwikkeling (SEL) en burgerschap op school. Hoe pak je dat aan? De methodes *Kanjertraining*, *Kwink* en *Krachtbronnen* kunnen hierbij helpen.

TEKST TEUN BEVERS

Sinds 1 augustus 2021 zijn er nieuwe wettelijke eisen gesteld ter bevordering van burgerschap in het basisonderwijs. De aan scholen toegewezen wettelijke opdracht ter bevordering van actief burgerschap en sociale cohesie, geeft een verduidelijking aan de burgerschapsopdracht uit 2006. De wet dwingt scholen kritisch te kijken naar de visie van school ten opzichte van burgerschap en de leerplannen en methoden die daarbij aansluiten.

DRIE METHODES UITGELICHT

Kanjertraining, *Kwink* en *Krachtbronnen* zijn door Edux vergeleken op het gebied van sociaal-emotionele ontwikkeling en burgerschap aan de hand van zes criteria.

1. WAARIN ONDERSCHIEDT DE METHODE ZICH TEN OPZICHTE VAN ANDERE SEL-METHODEN OP HET GEBIED VAN BURGERSCHAP?

- ***Kanjertraining***. Middels materialen en (kern)oefeningen, een schoolbrede inzet op alle situaties om te

komen tot een prettige omgang. Alle groepen in het basisonderwijs werken hiermee. Trainingen in lessen zijn uitdrukkelijk bedoeld om toe te passen buiten de lessen om, sociale cohesie is niet een apart onderdeel in het lesprogramma, maar een omgangscultuur van het kind, de school en alle betrokkenen. Scholen worden langere tijd begeleid om die cultuur te realiseren.

- ***Kwink*** biedt twee methodische leerlijnen aan: voor sociaal-emotioneel leren (SEL) en burgerschap. Bij *Kwink voor SEL* staat de vorming van een sterke groep centraal. *Kwink voor Burger-schap* baseert zich op de elf bouwstenen van Curriculum.nu (2019). De samenhang tussen deze twee methodes bestaat uit het aanbieden van de vijf SEL-competenties: besef van jezelf, zelfmanagement, besef van de ander, relaties hantieren en keuzes maken. De methodes worden systematisch en digitaal aangeboden op basis van de principes van Effectieve Directe Instructie (EDI).

- Bij ***Krachtbronnen*** zijn burgerschap, sociaal-emotionele vorming en levensbeschouwing geïntegreerd. Door deze vakintegratie bespaar je als leerkracht tijd. En zien leerlingen sneller verbanden en ontwikkelen ze een brede kijk op de wereld.

2. HOUDT DE METHODE ZICH BEZIG MET DE KENNIS VAN DE DEMOCRATIE EN RECHTSSTAAT ZELF, ALSMEDE DE GRONDRECHTEN (KERNDOELEN 36, 37, 38 EN 39)?

- ***Kanjertraining***. De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen. Ze leren respectvol om te gaan met seksualiteit en diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit. Ze leren met zorg om te gaan met het milieu en respectvol om te gaan met de ander. Kennis van de rechtsstaat komt minder expliciet aan de orde, maar er wordt wel op actuele thema's ingezoomd. Er is aandacht voor de grondwet en de kinderrechten.

BRON: CREATHLON

Bij *Krachtbronnen* zijn burgerschap, sociaal-emotionele vorming en levensbeschouwing geïntegreerd

- **Kwink** heeft volop aandacht voor de kerndoelen. In *Kwink voor Burgerschap* komen belangrijke burgerschapsonderwerpen aan bod die ook eenvoudig zijn te integreren in andere vakken. Het materiaal is gevarieerd en garandeert een breed aanbod. *Kwink voor Burgerschap* ontwikkelt nieuwe lessen en kent 39 lessen, verdeeld over onder-, midden- en bovenbouw. De lessen sluiten aan bij de kerndoelen 36 tot en met 39. Bij het thema 'Mediawijsheid' zijn ook de kerndoelen 3, 6, 7 en 8 van toepassing.
- **Krachtbronnen** behandelt in verschillende lessen de mensen- en kinderrechten, discriminatie, de grondwet en grondbeginsels. Bij de les 'Kracht van Liefde' is het thema 'Seksuele diversiteit' geïntegreerd, waarmee deze methode zich ook richt op actuele onderwerpen. In de les 'Kracht van Verandering' is het thema waarom er volgens de

'Scholen kunnen hun eigen waarden toevoegen'

Nederlandse grondwet niet gediscrimineerd mag worden. In 'Eigen Kracht' gaat het over kinderrecht. Terwijl de les 'Kracht van Samen' zich richt op de Tweede Kamer en leerlingen tijdens de les 'Kracht van Meedoen' leren hoe de democratie werkt.

3. HOUDT DE METHODE ZICH BEZIG MET DE KENNIS VAN, INZICHT IN DE WERKING VAN EN RESPECT VOOR DE ACHTERLIGGENDE ABSTRACTE BASISWAARDEN VRIJHEID, GELIJKWAARDIGHEID EN SOLIDARITEIT?

- **Kanjertraining** richt zich op alle drie de basiswaarden op de gebieden rechten, pesten en discriminatie, geloof en gender en mening en keuzes. Deze methode besteedt ook aandacht aan extra basiswaarden: *armoede* (omgaan met financiële verschillen) en *de invloed van je omgeving op gedrag* (gelden regels overal? Wat vindt je omgeving van je gedrag? Door wie laat

je je gedrag beïnvloeden?). Ook wordt er aandacht geschonken aan *normen en waarden binnen je familie*.

- **Kwink** zet ook in op alle drie de basiswaarden. De ontwikkelaars laten de leerlingen nadenken over de betekenis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat. En ze leren de kinderen hoe ze zich daartoe kunnen verhouden. Sterk is dat scholen hun eigen waarden, passend bij hun onderwijsvisie, hieraan kunnen toevoegen.
- **Krachtbronnen** besteedt in verschillende thema's aandacht aan de basiswaarden. Door verschillende verwerkingen leren de leerlingen kennis van, inzicht in en respect voor deze basiswaarden. Dit is verweven in de thema's en lessen, zoals beschreven bij de kerndoelen voor het basisonderwijs (SLO, 2019).

4. HOUDT DE METHODE ZICH BEZIG MET HET ONTWIKKELEN VAN SOCIALE EN MAATSCHAPPELIJKE COMPETENTIES?

- **Kanjertraining**. Aandacht wordt besteed aan de volgende thema's: 'Communicatie', 'Groepsvorming', 'Plagen en pesten', 'Vriendschap', 'Digitale (sociale) vaardigheden',

'Gebruiken en tradities', 'Kinderrechten', 'Verschillen in sociaal-economische status', 'Vriendschapen', 'Respect hebben voor elkaar, ondanks verschillen', 'Nadenken over hokjes' en 'Normen en waarden'. Leuk is dat er ook aandacht is voor de inbreng van leerlingen met behulp van de leerlingenraad.

- **Kwink.** De SEL-competenties zijn een voorwaardelijke basis voor *Kwink* voor burgerschap. De methode richt zich op basisvaardigheden, maar ook op het sociaal-maatschappelijke en politieke domein. Het gaat hier om relaties tussen burgers onderling. De lessen gaan over genderdiversiteit of verschillen in de thuiscultuur. Bij het politieke domein gaat het om burgers en (politieke) autoriteiten. Denk aan stemrecht, verkiezingen of democratie. Maar ook aan samenwerken, maatschappelijke spelregels, meningen vormen, meningen respecteren, eigen identiteit ontwikkelen. De methodes volgen de actualisering van de kerndoelen voor basisvaardigheden. De methode wordt geheel

digitaal aangeboden waardoor *Kwink* optimaal actueel is.

- **Krachtbronnen.** Door middel van thema's werken de leerlingen aan communiceren, conflicthantering en het ontwikkelen van sociale verantwoordelijkheid. Met die maatschappelijke competenties werken de leerlingen aan het vermogen om bij te dragen aan de samenleving, democratie en culturen. Er is ook aandacht voor duurzaamheid en zorg voor de natuur. Met opdrachten leveren leerlingen actief een bijdrage aan de school, wijk en buurt. Zo oefenen zij met democratie in de praktijk.

5. HOUDT DE METHODE ZICH BEZIG MET HET BIJEN EN EEN RESPECTVOLLE OEFENPLAATS, WAARIN ACTIEF GEOEFEND KAN WORDEN MET DE BASISWAARDEN EN BURGERSCHAPSVAAARDIGHEDEN GEÏNTERNALISEERD WORDEN?

- **Kanjertraining.** Sterk aan deze methode is dat door middel van rollenspel het oefenen van coping-strategieën, het organiseren van feedback, het inoefenen van sociale vaardigheden, het

neerzetten van een cultuur waarbij vertrouwen centraal staat en de leerkracht met gezag en fatsoen weet in te grijpen wanneer het vertrouwen geschonden wordt, spelenderwijs behandeld worden.

- **Kwink.** In het lessenschema probeert de methode telkens aan de leerkracht tips mee te geven onder het kopje 'De school als oefenplaats'. Verder proberen de ontwikkelaars 'de school als oefenplaats' in en buiten de lessen te realiseren. Lessen bestaan uit vijf didactische stappen. Op deze wijze bereiden kinderen zich voor op de maatschappij.
- **Krachtbronnen.** Naast kennisoverdracht zijn er ook verschillende soorten verwerkingsopdrachten waarin leerlingen daadwerkelijk oefenen met basisvaardigheden en burgerschapsvaardigheden. In de 'Kracht van Delen' bovenbouw oefenen leerlingen in de publieke ruimte door een probleem vast te stellen (bijvoorbeeld: er is geen plek in de buurt voor jongeren). Ze bedenken hier een oplossing voor en schrijven een brief met de oplossing naar de juiste instantie. In de middenbouw is een soortgelijke oefening. Er wordt gestemd voor welk buitenspeelgoed ze op het schoolplein willen hebben en schrijven dit naar of presenteren het aan de schooldirecteur.

6. OP WELKE MANIER WORDEN BURGERSCHAPSONDERWERPEN BINNEN DE METHODE AANGEBODEN? MIDDELS EEN DOORLOPENDE LEERLIJN OF STAAN ER OP ZICHZELF STAANDE LESSEN OP HET PROGRAMMA?

- **Kanjertraining** kent beide vormen, maar maakt voornamelijk gebruik van een doorgaande leerlijn. Er zijn kernoefeningen die elk jaar terugkomen en die

De verschillende petten van *Kanjertraining*

Een les over opkomen voor elkaar van *Kwink*

de ruggengraat van de methode vormen, en de meeste onderdelen van actief burgerschap al dekken. Daarnaast zijn er themalessen ontwikkeld die per bouw verschillen. Daarlangs zijn er specifieke interventies die inspelen op de actualiteit van de school of klas.

- **Kwink** is gebaseerd op de elf thema's die Curriculum.nu (2019) aanreikt. De lessen staan allemaal op zichzelf en kunnen op ieder moment in het jaar, en ook in een andere volgorde, worden gegeven. De redactie vult de lessen jaarlijks aan met gemiddeld drie lessen per bouw. Een advies voor scholen is ervoor te kiezen om de aparte lessen in een cyclische structuur te laten terugkomen. Zo wordt burgerschap een geïntegreerd onderdeel van de visie van de school en het daarbij horende pedagogische klimaat.
- **Krachtbronnen**. De methode is een doorlopende leerlijn voor de midden- en bovenbouw. De methode voor de onderbouw wordt momenteel ontwikkeld. In elke bouw behandelt de methode lessen met onderwerpen die voldoen aan de leerlijnen burgerschap volgens SLO (2019), passend bij het leerjaar.

HELDERE VISIE ALS BASIS

Burgerschap start vooral bij het juist omschrijven van jullie visie. Een visie die helder geformuleerd is, breed gedragen wordt door het gehele team en aansluit bij de behoefte van de leerlingen en hun netwerk is de basis voor het kiezen van een juiste methode. Het is het stapje terug om er twee vooruit te nemen. Pas wanneer een SEO-methode door

iedereen gedragen wordt, kun je spreken van een geslaagde vorm van sociale cohesie.

TEUN BEVERS

(t.bevers@edux.nl) is trainer bij Edux en begeleidt scholen bij het vormen van en werken met een positief pedagogisch klimaat

Reactie van de uitgever

Bart Riet, directeur Stichting Kanjertraining: '*Kanjertraining* is door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) qua effectiviteit als een van de weinige programma's beoordeeld op het hoogst mogelijke niveau. Doordat de methode volledig digitaal is, worden regelmatig actuele thema's toegevoegd.'

Melissa Bakker, coördinator Primair Onderwijs bij Creathlon: 'Middels een training ondersteunen wij gebruikers van *Krachtbronnen* bij het bedenken en formuleren van een visie op burgerschap/levensbeschouwing/sociaal-emotionele ontwikkeling. Werken met goed gereedschap is essentieel, maar weten hoe je het gebruikt evenzeer!'

Wouter Siebers, projectleider *Kwink* bij Kwintessens: 'Kwintessens kiest bewust voor een samenhangend aanbod van SEL en Burgerschap. Met deze twee praktische, digitale leerlijnen is die samenhang optimaal geborgd. Ruim 1300 scholen werken nu al met veel plezier met *Kwink*.'

Neem nu een (schoolteam) abonnement op JSW

Ontvang
tijdelijk de 4 door
Martin Bootsma
getipte boeken
(t.w.v. €79,95)
cadeau!

JSW

De 'Lezen' special van JSW staat in het teken van het leesonderwijs op de basisschool (en in de opleiding) en belicht alle aspecten, van kennisopbouw, goed practises, leesplezier tot leesbegrip en literaire gesprekken. Gasthoofdredacteur van dit nummer is Martin Bootsma, teamleider op de Alan Turingsschool in Amsterdam, auteur en meesterlezer. Neem nu meteen een abonnement op JSW, dan ontvang je daarbij een gratis boekenpakket met 4 prachtige kinderboeken, samengesteld door Martin.

Meer weten?

Ga naar jsw.nl of bel 088-2266692